

8. SAOIFR, fond P - 1, opys 1, sprava 3903, 92 p.
9. SAOIFR, fond P - 1, opys 1, sprava 4221, 157 p.
10. Central state archive of Ukrainian government (next - CSAOUG), fond 1, opys 25, sprava 2572, 84 p.
11. SAOIFR, fond R - 7, opys 2, sprava 1618, 42 p.
12. SAOIFR, fond P - 1, opys 1, sprava 3825, 41 p.
13. CSAOUG, fond 1, opys 25, sprava 2572, 84 p.
14. SAOIFR, fond R - 295, opys 5, sprava 3491, 6 p.
15. SAOIFR, fond R - 295, opys 5, sprava 3777, 29 p.
16. SAOIFR, fond R - 295, opys 5, sprava 3654, 40 p.
17. SAOIFR, fond P - 1, opys 1, sprava 4118, 220 p.
18. SAOIFR, fond P - 1, opys 1, sprava 5002, 227 p.
19. SAOIFR, fond P - 1, opys 1, sprava 5105, 97 p.
20. SAOIFR, fond P - 1, opys 1, sprava 5129, 26 p.
21. CSAOUG, fond 1, opys 25, sprava 2572, 84 p.
22. The same, p. 74.
23. The same, pp. 68-69.
24. SAOIFR, fond P - 1, opys 1, sprava 3683, 230 p.
25. SAOIFR, fond R - 295, opys 5, sprava 3885, 175 p.
26. SAOIFR, fond P - 1, opys 1, sprava 4443, 145 p.
27. SAOIFR, fond P - 1, opys 1, sprava 3814, 100 p.
28. CSAOUG, fond 1, opys 25, sprava 2572, 84 p.
29. SAOIFR, fond P - 1, opys 1, sprava 3723, 125 p.
30. CSAOUG, fond 1, opys 25, sprava 2109, 78 p.
31. CSAOUG, fond 1, opys 25, sprava 3352, 121 p.

© Вепрів Роман

Надійшла до редакції 23.04.2013

УДК 316.7: 94 (477) «1920-1930»

ГНИПГОР,

кандидат історичних наук, викладач кафедри спеціальної фізичної та вогневої підготовки Факультету громадської безпеки та соціальної роботи Львівського державного університету внутрішніх справ, м. Івано-Франківськ

ГАЛИЦЬКА ПРЕСА МІЖВОЄННОЇ ДОБИ ПРО СПРИЯННЯ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ УКРАЇНСЬКІЙ КУЛЬТУРИ (20 - 30-ті рр. ХХ ст.)

У статті розглядаються заходи греко-католицької церкви в напрямі розвитку української культури Східної Галичини в міжвоєнний період. На основі аналізу тогочасної галицької періодичної преси автор з'ясовує позицію української та польської громадськості щодо діяльності греко-католицького духовенства в цій сфері.

Ключові слова: українська культура, греко-католицька церква, періодична преса, Східна Галичина, міжвоєнний період.

Постановка проблеми і стан її вивчення. Попри те, що українська культура Східної Галичини в міжвоєнний період перебувала під постійною опікою греко-католицької церкви (далі - ГКЦ), сучасні дослідження часто оминають проблему ставлення тогочасної української та польської громадськості до такого стану речей. Лише в наукових працях, у яких аналізуються деякі аспекти культурного життя регіону в 20-30-х рр. ХХ ст. (С. Гординський [1], Л. Носарева [2], Т. Лупій [3], Р. Лаврентій [4]) або здійснено загальну характеристику окремих напрямів діяльності ГКЦ в міжвоєнні роки (М. Бандрівський [5], О. Гайдукевич [6], С. Гнот [7]), автори інколи наводять оціночні судження представників галицької інтелігенції щодо впливу цієї релігійної організації на розвиток української культури.

Ця історіографічна прогалина зумовила потребу розглянути окреслену проблему в окремій публікації, метою якої є з'ясування позиції української та польської громадськості II Речіпосполитої щодо діяльності ГКЦ у культурній сфері Східної Галичини. Досягнення поставленої мети стало можливим лише завдяки вивченню матеріалів галицької преси 20-30-х рр. ХХ ст.

Виклад основного матеріалу. У міжвоєнний період на шпальтах галицьких газет неодноразово з'являлися публікації, які підкреслювали важливу роль ГКЦ у процесі розвитку українського живопису, архітектури, музики, музейної справи. На сторінках деяких із них аналізувався взаємозв'язок приходу А. Шептицького на митрополичий престол із початком нової ери української культури Східної Галичини. "Вже на самому початку своєї появи серед галицького духовенства й громадянства вивів він глибокий інтерес для українського мистецтва", - зазначав відомий громадський і науковий діяч І. Свенцицький у своїй публікації "Любитель і опікун мистецтва на владичому престолі" [8, арк. 48].

До одних із провідних напрямів суспільної праці ГКЦ належала пам'ятко-охоронна діяльність. У вирі військових подій значна частина унікальних зразків мистецької старовини, а серед них рідкісні ікони, церковні книги, опинилися за межами Східної Галичини. Українські газети в 1921 р., посилаючись на інформацію своїх польських колег, часто обговорювали діяльність польської репатріаційної комісії у Відні, яка займалася проблемою повернення культурних цінностей її законним власникам. Керівницт-

во ГКЦ не лише було зацікавлене в діяльності цієї комісії, а й намагалося із нею співпрацювати. Завдяки такій співпраці в регіон було повернуто багато "дзвонів галицьких церков та костелів, славного своєю мистецькою вартістю Богородчанського іконостаса" та інші відомі пам'ятки [9, с. 4; 10].

Українська музейна справа в 1920 - 1930-х рр. перебувала на етапі становлення. Більшість українських культурних пам'яток зберігалася в тогочасних польських музеях. Польська влада не вітала організації окремих українських виставок у приміщеннях польських музеїв. І хоча значна частина таких експонатів мала спільну українсько-польську історію, про це музейні працівники воліли замовчувати у своїх екскурсіях та виступах.

Незважаючи на упереджене ставлення влади до українських музейних закладів, на території Східної Галичини діяло декілька таких осередків. Серед них провідне місце займав Національний музей у Львові, організований за ініціативи та фінансової підтримки глави ГКЦ ще в 1905 р. Подаючи історію відкриття музею на шпальтах часопису "Назустріч", його довголітній директор д-р. І. Свенцицький розповідав: "Ще як монах-учитель захопився він [А. Шептицький - І. Г.] давніми образами церковець в глухій закутині Добромилщини... Збірка виставкових зразків цього мистецтва в Ставропільському Інституті підтвердила цю його думку, переконала про необхідність постійної опіки останками церковної давнини на великих просторах галицької митрополії. Найстарша частина збірок Національного музею є цьому помітним свідком..." [8, арк. 48].

Основним завданням закладу було збирати, систематизувати та зберігати предмети матеріальної та культурної спадщини українців. Однак А. Шептицький трактував призначення цього музею значно ширше. За його словами, Національний музей повинен бути джерелом пізнання насамперед для українських митців, оскільки "кожен мистецький твір мусить бути висказом душі, а душа кожна висказується легше, повніше і правильніше, коли захоче ті віхи, серед яких виросла і до яких належить" [11, с. 4].

За активної підтримки ГКЦ у 1930-х рр. фонди музею вже нараховували понад 80 тис. експонатів. Постійне зростання кількості нових надходжень вимагало розширення площі закладу. Будівництво очолив сам митрополит А. Шептицький. Його результатом, як зазначала газета "Діло", став новий будинок по вул. Мохнацького, 42 у Львові, завдяки якому площа музею розширилася на три величезні зали по 160 м² кожна [12; 13]. Будівництво нових та модернізація старих приміщень обійшлась засновнику в 134 181,30 зл. [14].

Окрім фінансової підтримки установи та допомоги в поповненні фондів, керівництво ГКЦ очолило просвітницький рух, спрямований на пропаганду праці Національного музею серед українського населення регіону. Для "всєбічного зміцнення діяльності всенародної наукової установи" за ініціативи єпископа І. Бучка в 1932 р. було організовано "Союз прихильників Національного музею в Львові". Про зацікавлення керівництва ГКЦ у широкій участі греко-католицьких священників у роботі цього союзу свідчить звернення митрополичого ординаріату до духовенства, розміщене у "Львівських архієпархіальних відомостях", із закликом стати активним членом організації та залучити до неї своїх парафіян [15, с. 34]. Упродовж одного року існування його

членами стали 10 священників зі Східної Галичини та 3 - із США. Вони регулярно сплачували членські внески на розвиток музею в розмірі 60 зл. За власним рішенням членство в союзі також отримали крилошани митрополичої капітули, священники Бібрського, Бережанського, Струмило-Кам'янецького деканатів. Місячний внесок члена товариства становив 5 зл. За зібрані кошти було придбано низку картин видатних художників, представників сучасного малярства [15, с. 34].

Важливим центром музейної справи на території Східної Галичини в міжвоєнний період став Музей церковного мистецтва, що діяв при Богословській академії у Львові. Його незмінний патрон та автор ідеї створення о. Й. Сліпий особисто їздив по селах, збирав старі ікони, старовинне церковне начиння та книги, а також заохочував студентів академії до цієї праці. У 1931 р. новостворений заклад очолив відомий український мистецтвознавець М. Драган.

Жертводавцями для музею були переважно священники, серед них оо. Ліщинський із Крушельниці, Цісик із Осташівців, о. Т. Цегельський із Струтова, Малецький із Довгих Ріпчич, Левинський із Болохова, Вербінець із Берегів та інші представники української громадськості. За даними часопису "Мета", лише за 1935/1936 навчальний рік до закладу надійшов 151 предмет матеріальної та художньої культури: ікон XVI ст. - 24, XVII ст. - 34 одиниці та 6 образів XVIII ст.; 7 витворів модерного мистецтва, із яких 6 - ікон на склі й 1 - фігуральної різьби; 1 плащаниця; 13 дерев'яних та 4 металевих хрести; церковного посуду - 9 одиниць; 5 зразків фелонів і матерії; 3 свічки, 1 патериця; 17 археологічних знахідок; 3 медалі та 5 експонатів для відділу нумізматики; 4 предмети давнього українського побуту та 3 - інші дрібні знахідки. На 1936 р. фонди музею охоплювали 1060 одиниць [16, с. 3].

У результаті плідної праці українських науковців та звичайних ентузіастів, зокрема духовенства, було зібрано надзвичайно цінну етнографічну колекцію, яка розмістилася в музеї Наукового товариства ім. Т. Шевченка у Львові. У закладі, що існував із 1895 р., діяли відділи доісторичної та протодісторичної археології, етнографічний відділ, лабораторія консервації віднайдених матеріалів. Важливим джерелом нових надходжень стали щорічні археологічні розкопки та етнологічні експедиції, значна частина яких проводилась за кошти митрополії ГКЦ. На початок 1941 р. у фондах музею нараховувалось 22 тис. експонатів та більше 10 тис. примірників книг [17, с. 225-227].

До відомих музейних осередків належали також Народний дім та Ставропільський музей у Львові. Саме вони найчастіше перебували в центрі дискусії української та польської громадськості на сторінках галицької періодичної преси. Основою для розмов стали давні суперечки між прихильниками українофільської та русофільської течій за вплив у цих установах. Різний підхід до трактування національної ідентичності українських галичан призвів до розпорошення українських музейних сил у Східній Галичині. Скориставшись ситуацією, польська влада підтримала русофілів та передала в 1922 р. у їхнє управління ці музеї при Народному домі та Ставропільському інституті [18, с. 11].

Переконуючи у своєму бажанні опікуватися українською культурою, представники "староруської партії" на сторінках свого видання "Земля і воля"

зазначали: "Ми, руські галичани, визнаючи руську ідею, не стали "кацапами", в чому хочуть обмовити нас українські шовіністи" [19]. Головну роль у процесі формування музейних фондів цих установ відіграло греко-католицьке духовенство. Саме осередки в Народному домі та Ставропігійському інституті стали центрами діяльності русофілів на території Східної Галичини у 20 - 30-х рр. ХХ ст. За нових політичних умов у 1940 р. музейні речі Ставропігійського інституту перейшли до Львівського державного історичного музею, а архівні - до Центрального державного історичного архіву в м. Львові, де зберігаються й донині.

Упродовж міжвоєнного двадцятиліття постійно зростала мережа регіональних музейних установ. Більшість із них було створено за підтримки ГКЦ. Справжнім святом для української громадськості стало відкриття музею "Лемківщина" в Сяноку. Українська газета "Діло" в 1931 р. підкреслила, що згадана установа набувала своєї популярності серед населення регіону швидкими темпами завдяки плідній праці директора музею проф. Л. Геця та його заступника о. С. Венгриновича [20]. У 1933 р. у Теробовлі за підтримки місцевого духовенства було організовано музей ім. князя Василька [21, с. 33], в 1935 р. - Природничий музей при гімназії "Рідна школа" в Самборі [22, с. 30], а в 1936 р. - музей побуту в Бережанах [23, с. 72]. Значною етнографічною базою вирізнявся в міжвоєнний період музей "Бойківщина", до складу співробітників якого входили греко-католицькі священники [24, с. 35].

Важливу проблему культурного та релігійного життя першої пол. 20-х рр. керівництво ГКЦ вбачало в потребі реконструкції низки греко-католицьких церков, що зазнали руйнувань у роки Першої світової війни. Під час військових дій було пошкоджено близько 300 церковних споруд, серед яких багато архітектурних пам'яток старовини [25, с. 2]. Греко-католицька митрополія закликала всіх відомих українських інженерів та архітекторів того часу долучитися до процесу відновлення таких релігійних об'єктів [26, с. 3].

Для координації діяльності "національного будівництва" було створено товариство "Тектон", що в перекладі з латинської мови означає "тепля". Згідно зі статтею І. Свенцицького "Відбудова церков", товариство очолив відомий архітектор О. Лушпинський - "звісний знавець і любитель нашої церковної будівлі, якій він присвятив віддавна чимало уваги і праці, що найкраще засвідчив він у виданому Національним музеєм альбомі дерев'яних церков Галицької України XVI - XVIII ст." [26, с. 3]. Автор публікації висловив переконання: "Архітектор О. Лушпинський не зіпсує ані національного почування будівельного, ані загальної краси нашого села, навпаки, постарается вдержати вигляд повоєнних церков на належній висоті стилю" [26, с. 3]. У 1930 р. митрополит А. Шептицький прийняв О. Лушпинського на посаду реставратора і члена консерваторної комісії греко-католицької митрополії.

Українські періодичні видання підтримали акцію, започатковану ГКЦ. На сторінках часописів почали з'являтися заклики до селянства взяти участь у "толоках" на будівництвах, пожертвувати кошти на реконструкцію своєї церкви тощо. "Як би там не було, а свої церкви мусить народ відбудувати!.. Належить долучитися до кооперації, будівляного співділання", - лунало зі шпальт українських газет [26, с. 3].

У міжвоєнний період на території Східної Галичини розпочався новий етап націоналізації архітектури. Українські митці, такі як Р. Грицай, Є. Нагірний, О. Лушпинський широко використовували елементи народного дерев'яного будівництва, намагаючись їх перенести із "сільського дерева в міський камінь і залізобетон" [27, с. 158]. Найбільш вдалимися спробами в цьому напрямі вважаються будинок монастиря василіян, дяківська бурса, Академічний дім у Львові, а також будинок санаторію Червоного Хреста, проєктований О. Лушпинським.

ГКЦ була зацікавлена у формуванні національного характеру українського мистецтва в регіоні. Митрополит А. Шептицький неодноразово на шпальтах "Української культури" наполягав на пошуку власних шляхів духовного й естетичного розвитку. А це, на думку глави ГКЦ, було можливим лише за умов використання фольклорних джерел та поваги до мистецтва як візантійського Сходу, так і католицького Заходу [28, с. 41].

Усі ці настанови найбільш чітко проявилися в українському малярстві. Після Першої світової війни до Східної Галичини емігрувала значна частина українських митців із Наддніпрянської України, зокрема П. Ковжун, П. Холодний, В. Січинський, Л. Перфецький та інші. Вони внесли до мистецького життя регіону нові ідеї та форми, характерні для київської художньої школи. Водночас національна політика польської влади сприяла ще більшій консервації українських традицій та стала сильним поштовхом для галицьких митців до гіперакцентування національних мотивів у їхній творчості. Повернення до власних традицій та використання найновіших здобутків західноєвропейської культури були головними особливостями українського малярства Східної Галичини в міжвоєнний період.

Справжнім культурним центром регіону стала мистецька школа художника-постімпресіоніста О. Новаківського, яка розміщувалась у стінах Національного музею у Львові. Відомий український митець на запрошення глави ГКЦ ще в 1913 р. переїхав на постійне проживання до Львова з Кракова, де провів усі свої юнацькі роки. Перша виставка О. Новаківського у Львові в 1921 р. назавжди закріпила за ним любов та повагу української громадськості міста. Успіх художника, представника краківської школи, не заперечувала й польська галицька періодика [29]. А митрополит А. Шептицький остаточно переконався в правильності свого вибору.

Від цього часу сам художник і його школа перебували в полі зору греко-католицького ієрарха. Описуючи досягнення О. Новаківського на сторінках української газети "Діло", учень митця Г. Смольський пригадував, що глава ГКЦ особисто відвідав митця в 1925 р., розглядав малюнки його підопічних і "так захопився школою, що опісля ще кілька разів відвідував школу, а батачи в ній життя і працю, постановив заопікуватися нею" [30]. З роками дружні відносини між художником та А. Шептицьким лише зміцнювалися. Митрополит неодноразово допомагав О. Новаківському долати фінансові труднощі в питанні утримання майстерні, школи чи організації виставки. У відповідь упродовж свого творчого життя художник присвятив А. Шептицькому 18 малярських творів і понад 200 портретних начерків [1, с. 10; 31, с. 1].

У 1930 р. за ініціатииви глави ГКЦ було організовано Товариство прихильників українського мистец-

тва, члени якого взяли на себе зобов'язання всіляко підтримувати та сприяти розвитку мистецької школи О. Новаківського. І навіть після смерті художника в 1936 р. Товариство продовжило свою діяльність, допомагаючи його учням. За сприяння активістів спілки відбулась посмертна виставка митця у Львові. "В суверенній володінню колористикою не вичерпується вся творчість Новаківського. Він на цілу половину генерації старший від представників властивого імпресіонізму, однак Новаківський переживає імпресіонізм і фізично, і мистецько-духовно", - ділилась враженнями від останніх робіт майстра редакція часопису "Мета" [32, с. 3].

Члени Товариства прихильників українського мистецтва провели також цілу серію вечорів, присвячених пам'яті О. Новаківського. Ці заходи активно обговорювалися на шпальтах галицьких газет. Зокрема, вечір пам'яті у Львові відкрив учень художника Г. Смольський рефератом "Новаківський у світлі критики", у якому підкреслив український характер його мистецтва. Серед присутніх було чимало духовенства. Результатом обговорення ситуації навколо мистецької школи та творчого спадку художника стала пропозиція зібрати кошти, "за які купиться для двох синів пок.[ійного - І. Г.] Новаківського каменницю, з котрої вони могли б удержуватися, - а зате всі картини О. Новаківського стали б власністю української нації" [32, с. 3].

"Ретроспективна виставка українського мистецтва за останні тридцять літ", що відбулася у Львові в 1935 р., засвідчила наявність високого рівня потенціалу українських молодих митців. Серед них найбільш успішними були визнані роботи стипендіатів митрополита А. Шептицького. Глава ГКЦ оплачував навчання в провідних європейських закладах найобдарованішим художникам. Зокрема В. Дядинок, С. Гординський, С. Смольський після закінчення львівської мистецької школи продовжили навчання в Парижі, П. Андрусів та Я. Гніздовський - у Варшавській академії мистецтв [2; 3].

Характеризуючи основні фактори, що сприяють зростанню національної свідомості й рівня культури серед населення, невідомий священик на сторінках "Мети" підкреслював провідну роль театру в цьому процесі. "Живе слово, наглядна дія, стрій і декорація далеко більше ділають, ніж німа книжка. Навіть сільські аматорські вистави збудили значний культурно-освітній відгук по наших селах і містечках", - підкреслював автор статті [33, с. 4].

Часто сільські аматорські гуртки були єдиним можливим місцем самовираження української молоді. Зростання зацікавлення галицького населення театром оцінювалося греко-католицьким духовенством переважно позитивно. Деякі українські парохі стали засновниками перших тимчасових сільських театральних груп, організовуючи вистави релігійного змісту на Різдво чи Великдень. У процесі становлення українського національного життя в регіоні впродовж 1920 - 1930-х рр. кількість театральних груп лише зростала. Вистави аматорських колективів неодноразово були родзинкою українських громадських свят: відкриттів читалень, парафіяльних бібліотек, кооперативів тощо [34, с. 4]. Виручені кошти артисти переважно направляли на потреби українського шкільництва чи просвітницьку діяльність громадських організацій серед українського населення. Значна частина сільських аматорських груп виступала безкоштовно.

"Є гарні прояви патріотизму. Минулого літа відбував тутешній концертно-драматичний кружок проби. Незважаючи на найгарячіші польові роботи, сходилися члени кружка щовечора й працювали не раз до 1-ої години вночі. І це зовсім безкорисно. Дарма, що статут передбачає платню за участь у виставах у чужих громадах - у січні б. р. піднялися члени кружка дати "Верховинців" у Струганцях, віддалених від Ялиниці більше двох миль, зовсім безінтересово, просто "за одного дека" (тютюну). Мимо незвичайної гостинності тамтешніх громадян, все ж таки намучилися сердеги немало, втрачено добу часу, а половина артистів прямо з дороги, без хвилини віддиху, мусила йти до залізниці на звичайну цілоденну роботу", - описував діяльність аматорського театрального гуртка парох с. Ялиниця на сторінках "Українського життя" [35, с. 1]. "Немає сумніву, що в Ялиниці криється дуже вдячний матеріал, який при щирій опіці і проведові, а голововно при значніших матеріальних засобах дав би Вітчизні велике число талановитих робітників та почасти поповнив би прірву в кадрах інтелігенції", - підкреслював священик [35, с. 1].

Головними темами дискусії серед духовенства навколо проблеми поширення театрального мистецтва на селі були вибір репертуару аматорських колективів і виховання "глядацької культури" серед вірних. Газети "Мета" та "Нива" рекомендували місцевим парохам долучитися до вибору п'єси членами театральних кружків та проводити бесіди із парафіянами напередодні чи після "недостойних уваги" вистав мандрівних театрів. "Часто буває, що публіка на селі (у залі - ред.) на наших аматорських театрах поринає сміхом тоді, коли на сцені відграється найбільш трагічна роля, а як на сцені відбувається якась любовна сценка, гість на салі ще й прицокує, вважаючи цю любовну сцену за прилюдну еротіку... І саме цю малограмотність громадян у театральному мистецтві підтримують ріжні мандрівні театри і театрики" [33, с. 4].

Автор цитованої публікації переконував читачів, що подолати ці проблеми можна за допомогою "добрих вистав", які входять до репертуару українських професійних театрів. Саме вони, на думку священика, можуть бути як прикладом для провінційних артистів, так і "мірилом смаку" для парафіян. "Ось недавно був у нашому містечку театр "Заграда" і відіграв релігійну п'єсу "Голгота". І саяла була наповнена битком... Справді релігійні вистави є трудні і вимагають коштів на створення старозавітних строїв... Однак трохи доброї волі для доброго діла, все зробити і успіхи будуть великі", - підсумовував автор статті "Театр і релігія", розміщеної на сторінках "Мети" [33, с. 4].

Український молодий театр "Заграда" був одним із найвідоміших театральних колективів Східної Галичини міжвоєнної доби. Його діяльність поширювалась практично на всі землі, заселені українцями, що входили до складу II Речіпосполитої. Театр під керівництвом режисера В. Блавацького практикував показувати по дві вистави на день та, перебуваючи в якомусь місті довгий час, організовував "виїзні виступи" по українських селах. Економічна залежність змушувала колектив вести максимального мобільний спосіб життя: за місяць труп встигла відвідати шість - вісім населених пунктів. За даними українського дослідника Р. Лаврентія, який на підставі публікацій у щоденних газетах "Діло" та

"Новий час" відтворив повний театральний виробничий календар Українського молодіжного театру "Заграва", упродовж 1936 р. трупа В. Блавацького побувала в 79 населених пунктах, давши 199 виступів; у 1937 р. - у 87 містечках, показавши 228 вв [4, с. 322].

Найбільшою популярністю користувались вистави патріотичного та релігійного змісту. Серед них "Тарас Шевченко" (1937), "Голгота" (1936), "Камо грядеш", (1936), "Слово о полку Ігоревім" (1937) та інші. Керівництво ГКЦ високо оцінювало творчість театрального колективу "Заграва" та неодноразово рекомендувало відвідати його вистави. "Театр "Заграва" виставив саме в Коломиї сценічний твір "Камо грядеш", драму із часів переслідування християнства за Нерона. Знаючи мистецьку руку режисера Блавацького, йшли ми на виставу певні, що знайдемо на цьому вечері витончену гру акторів і правдиве театральне мистецтво, - зазначалося на сторінках "Мети". - Театр "Заграва" несе прапор українського театрального мистецтва високо..." [36, с. 2].

Ознайомлення українського населення з досягненнями української культури найчастіше відбувалося у формі релігійних та національних святкувань. Різдво чи Великдень, відкриття читалень чи кооперативів, проведення Шевченківських днів та роковини церковного керівництва супроводжувалися виступами українських колективів художньої самодіяльності, театральними виставами, мистецькими виставками й просвітницькими лекціями.

Проведення свят національного характеру входило до компетенції Крайового ювілейного комітету (КЮК). В інструкції КЮК, розміщеної на шпальтах "Українського вісника", зазначалося про створення Окружних ювілейних комітетів на базі філій "Просвіти", до яких увійшли по одному представнику від усіх повітових українських товариств, представники місцевого громадянського уряду, вчителів та духовенства. Основним завданням новоствореної структури було організація святкування Шевченківських днів [37, с. 3; 38, с. 1-2].

Про активну участь греко-католицького духовенства в організації Шевченківських днів свідчать численні статті-репортажі з місць святкувань. Наймасовішим заходом святкової програми було богослужіння, яке часто носило патріотичний характер. "На поклик Станіславського Ювілейного Комітету заснувався й у нас Комітет для святкування шістдесятиліття смерті великого Генія. Комітет складається із чотирьох селян і місцевого священика, о. Івана Ісаєва. Дня 10-го березня ц.р. [1921 р. - Г. І.] відбулося богослужіння за борців за волю неньки України. Богослужіння вислухала місцева шкільна молодіж і багато старих. Після богослужіння пішла шкільна молодіж до школи, де місцевий парох виголосив промову, в якій у приступний спосіб пояснив дітям, хто такий Шевченко і захопив до солідного сповнення обов'язків - до праці, бо "тільки праця може нас увільнити од рабства". Потім діти виголосили сім декламацій і закінчили врочистим співом "Козак пана не знав звуку" [39, с. 2 - 3].

На прохання відділу КЮК у Станіславіві парох с. Братківців о. В. Пік також виголосив у місцевій церкві спеціальну проповідь, присвячену Т. Шевченкові [40, с. 4], а о. Е. Січинський у шкільній світлиці Радча виголосив реферат про життя і твори поета [41, с. 2]. Цього ж дня 60-ті роковини смерті поета відзначили учениці шкіл сс. Василянок. "По при-

чині браку відповідної світлиці, свято відбулося в присутності невеликої кількості запрошених гостей", - зазначалося в "Українському житті" [39, с. 2 - 3]. Під час подібних заходів, які відбулися по всій території Східної Галичини, часто проводилися збори коштів серед присутніх на потреби українського шкільництва [42, с. 3; 43, с. 1].

Святкування, що супроводжувалися масовими обходами та концертами, не залишалося поза увагою польської поліції, а іноді навіть закінчувалося арештами. Скандалом на сторінках періодичної преси відбулося ув'язнення о. Чубатого із с. Язлівець за "цитуння поезії Шевченка". Засудження дій влади українською громадськістю змусили судові органи більш прискіпливо розглянути справу священика, і після трьохтижневого перебування у в'язниці його відпустили [44, с. 3].

Приводом до арешту також слугували так звані богослужіння за борців за волю України, що супроводжували святкування [45, с. 1-2; 46, с. 1-2]. Однак часто таке окреслення отримували служби Божі просвітницького характеру, які не містили жодних антидержавних закликів. Зокрема проповідь єпископа Г. Хомишина в залі української Снятинської гімназії 10-го березня 1921 р. завдяки українській періодиці стала відомою на весь регіон як "богослужіння за тих, хто лягли в боротьбі за волю України". Це викликало обурення самого ієрарха, і за його вимогою газети змушені були подати відповідне спростування, оскільки "еп. Хомишин правив це богослужіння за Т. Шевченка" [47, с. 2].

На справжні свята української культури перетворювалися ювілеї керівництва ГКЦ [48, с. 273 - 275; 49, арк. 3; 50, арк. 53]. Високий авторитет митрополита А. Шептицького серед української громадськості, його активна участь у житті української громади та щоденне піклування не лише про релігійно-моральний, а й освітньо-культурний рівень своїх парафіян рідко залишала кого байдужим. Тож українські художні колективи з радістю брали участь у святкуванні роковин глави ГКЦ. "Саля була заповнена публікою. Концерт почався могутньою "Хвалою Бога" у виконанні оркестри Музичного Т-ва ім. Лисенка... З черги співав дівочий хор Захоронки, без дерегента... Проф. Марія Ливицька декламувала вірші" [51, с. 4].

Важливу роль в організації подібних свят відіграла українська преса. Зокрема, про це свідчить інформація про підготовку Свята католицької молоді, яке проводилося у Львові 6-7 травня 1933 р. під егідою Архієпархіального інституту Католицької Акції та безпосередньо митрополита. На зібранні представників української преси ("Мета", "Новий час", "Наш прапор", "Свобода", "Народна справа", "Дзвіночок", "Світ дитини", "Нива", "Наш приятель", "Діло", "Свобода", "Неділя" та ін.) організатори свята ознайомили присутніх з метою та програмою запланованої акції. При цьому підкреслювалося, що свято має як релігійний, так і національний характер. Крім того, організатори представили Діловий комітет, до обов'язків якого входила підтримка зв'язку з редакціями та написання відповідних ознайомчих статей. "У довшій речовій дискусії, - зазначалося на сторінках "Мети", - представники преси заявили готовність ставитися позитивно до пропаганди і підготовки Свята Католицької Молоді" [52].

Особливої уваги духовенство ГКЦ надавало вихованню культури святкування серед вірних. Збе-

реження власних традицій, виражених у культурних формах, та виховання культури сприйняття стали важливими елементами діяльності греко-католицьких парохів. "Як у всіх справах, у кожній нашій роботі і діяльності повинні ми дбати про лад, порядок, карність й інші прикмети культурності... Тим часом се майже найслабша сторона нашого суспільства, котре потребує ще справдішнього виховання до ладу і порядку, до послуху і карности, до точности і почуття обов'язку. Хто мав нагоду приглянутися зблизька життю культурних народів, не кажу вже напр. Німців, але хоча б Чехів, той признає, що наше суспільство далеко це відстало від сеї ромеї, на якій stanno культурні європейські народи... [53, с. 3]. Передусім могло б само духовенство чимало вплинути на вірних в тім напрямі і не було се лишнім присвятити таким справам від часу до часу якусь проповідь", - підкреслювалося на сторінках "Українського вісника" [53, с. 3].

Висновок

Отже, вбачаючи в українській культурі важливий елемент націотворення, греко-католицьке духовенство докладало максимум зусиль для її розвитку. Як впливова в державі та фінансово незалежна структура, ГКЦ неодноразово виступала єдиною опорою мистецьких осередків Східної Галичини в міжвоєнний період. Аналізуючи діяльність ГКЦ у культурній сфері життя регіону, галицька преса відмічала її вплив на всі провідні мистецькі напрями: архітектуру, театр, музику, живопис тощо. Завдяки підтримці греко-католицьких ієрархів культурні досягнення українців у регіоні не були обмежені лише мистецькими рамками і про них стало відомо в усьому світі як про витвори саме української культури.

ЛІТЕРАТУРА

- Гординський С. Про Олексу Новаківського і мистецьке життя Львова в його часи / С. Гординський // Терем: Проблеми української культури. - Детройт : Інститут української культури, 1990. - № 10. - С. 10-11.
- Носарева Л. Художня палітра Львова початку минулого століття / Л. Носарева // Дзеркало тижня. - 2005. - № 31. - 13 серпня.
- Лупій Т. Інтеграція західноєвропейських художніх течій в образотворчому мистецтві Львова першої третини ХХ ст. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознав. : спец. 17.00.05 / Т. Г. Лупій ; Львів. акад. мистецтв. - Львів, 2002. - 18 с.
- Лаврентій Р. Український молодий театр "Заграва" / Р. Лаврентій // Вісник Львівського у-ту. - 2002. - Вип. 2. - С. 304-325.
- Бандрівський М. С. Пам'яткоохоронна діяльність Церкви в контексті національно-культурного руху в Галичині (кінець ХІХ-ХХ ст.) : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / М. С. Бандрівський ; Інститут українознавства ім. Івана Крип'якевича НАН України. - Львів, 2000. - 185 с.
- Гайдукевич О. О. Природоохоронна діяльність греко-католицької церкви в Галичині в 20-30-х роках ХХ століття : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / О. О. Гайдукевич ; Прикарпатський національний ун-т ім. Василя Стефаника. - Івано-Франківськ, 2007. - 255 с.
- Гнот С. І. Добродійна діяльність Греко-католицької церкви в 1921 - 1939 рр. (на матеріалах Галицької митрополії) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.01 / С. І. Гнот ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. - Львів, 2003. - 19 с.

- Свенцицький І. Любитель і опікун мистецтва на владичому престолі // Назустріч. - 1925. - № 15 / ЦДІА в м. Львові. - Ф. 358. - Оп. 1. - Спр. 67. - 230 арк.
- В обороні Богородчанського іконостаса // Український вісник. - 1921. - 28 матра. - Ч. 51.
- Драган М. Богородчанський іконостас / М. Драган // Новий час. Додаток. - 1930. - № 44.
- Шептицький А., митрополит. Про вагу і значення музеїв / А. Шептицький // Літопис Національного музею за 1934 рік. - Львів : Накладом Національного музею, 1935.
- Посвячення фундаментів будови Національного музею // Діло. - 1930. - 7 вересня.
- Драган М. План розбудови Національного музею / М. Драган // Технічні вісті. - 1930. - № 1.
- Національний музей у Львові за 1931 р. // Діло. - 1932. - 28 січня.
- Союз прихильників Національного музею у Львові // Львівські архієпархіальні відомості. - 1932. - 15 грудня.
- Сліпий Й. Греко-кат. Богословська Академія у Львові в акад. р. 1935/36 / Й. Сліпий // Мета. - 1936. - 41 (236). - 11 жовтня.
- Сапеляк О. Про музейну справу НТШ / О. Сапеляк // Народознавчі зошити. - Львів, 1996. - № 4. - С. 225 - 229.
- В справі дослідів церковних старожитностей // Львівські архієпархіальні відомості. - 1926. - 15 березня.
- Проти ложного погляду // Земля і воля. - 1932. - Ч. 6 (207). - 7 лютого.
- Культурна праця на Лемківщині // Діло. - 1936. - 12 травня.
- Хроніка // Літопис Бойківщини. - Самбір. - 1934. - Ч. 3.
- Новинки // Літопис Бойківщини. - Самбір. - 1935. - Ч. 6.
- Новинки // Літопис Бойківщини. - Самбір. - 1936. - Ч. 7.
- Новинки // Літопис Бойківщини. - Самбір. - 1934. - Ч. 4.
- Свенцицький І. Відбудова церков / І. Свенцицький // Український вісник. - 1921. - 27 січня. - Ч. 3.
- Новинки: В справі відбудови церков // Український вісник. - 1921. - 16 квітня. - Ч. 66.
- Історія української культури / [заг. ред. І. Крип'якевич (за виданням 1937 р.)]. - К. : Либідь, 2002. - 656 с.
- Шептицький А. Значення національного мистецтва / А. Шептицький // Українська культура. - Львів, 1935. - Ч. 1. - Квітень.
- Kronika ukraińska // Sprawy Narodowościowe. - 1927. - № 1.
- Смольський Г. Школа Новаківського / Г. Смольський // Діло. - 1936. - 11 березня.
- Вшановують пам'ять Митрополита А. Шептицького // Свобода (Нью Йорк). - 1984.
- Рефлексії з посмертної вистави Олекси Новаковсько-го // Мета. - 7 червня. - Ч. 23 (268).
- Театр і релігія // Мета. - 1936. - 10 травня. - Ч. 19 (264).
- З життя товариства: Окружний Відділ Товариства "Взаємної помочі народного учительства" в Станіславові // Українське життя. - 1921. - 1 травня. - Ч. 5.
- Провінційальна преса і село (Докінчення) // Українське життя. - 1921. - 10 квітня. - Ч. 2.
- "Камо грядеши" на українській сцені // Мета. - 1936. - 4 жовтня.
- Новинки. Крайовий Ювілейний Комітет. Поучення // Український вісник. - 1921. - 7 марта. - Ч. 34.
- Український Народ Галицької Землі! Інструкція вида-на Краєвим Ювілейним Комітетом для 60-літньої річниці смер-ти Тараса Шевченка // Українське життя. - 1921. - 1 лютого. - Ч. 7.
- Свята в 60-ліття смерті Шевченка: Станіславів: Крехівці // Українське життя. - 1921. - 8 травня. - Ч. 6.
- Шевченківські свята // Українське життя. - 1921. - 1 травня. - Ч. 5.
- Свята в 60-ті роковини смерті Шевченка: Семиківці, Радча // Українське життя. - 1921. - 17 квітня. - Ч. 3.
- Новинки: "Учітєся, брати мої" // Український вісник. - 1921. - 8 марта. - Ч. 35.

43. Шевченківські свята: Богородчани, Чортків // Український вісник. - 1921. - 1 червня. - Ч. 103.
 44. Новинки. Епілог Шевченківського концерту в тюрмі // Український вісник. - 1921. - 1 червня. - Ч. 103.
 45. Шевченківські свята // Український вісник. - 1921. - 8 марта. - Ч. 35.
 46. Шевченківські свята: Ласківці пов. Тереховля // Український вісник. - 1921. - 14 мая. - Ч. 28.
 47. Шевченківські свята: Снятин. Станіславів // Українське життя. - 1921. - 16 марта. - Ч. 41.
 48. З нашого церковного й релігійного життя // Добрий пастир. - 1935. - Ч. 3 - 4. - С. 272 - 279.

49. Свято митрополита // Діло. - 1936. - 17 січня // ЦДІАУЛ. - Ф. 358. - Оп. 1. - Спр. 32. - 176 арк.
 50. Всенародний поклін Митрополитові Андрейові з приводу 40-ліття Його єпископства. - Мета. - 1939. - 25 червня // ЦДІАУЛ. - Ф. 358. - Оп. 1. - Спр. 32. - 176 арк.
 51. Тернопіль - Митрополитові // Мета. - 1936. - 17 травня. - Ч. 20 (265).
 52. День української молоді // Мета. - 1936. - 14 червня.
 53. Б-ий, о. О лад і порядок під час церковних богослужінь і обходів та народних торжеств (Під розвагу нашому суспільству і духовенству) / о. Б-ий // Український вісник. - 1921. - 22 квітня. - Ч. 71.

Гнып Игорь,

кандидат исторических наук, преподаватель кафедры специальной физической и огневой подготовки Факультета общественной безопасности и социальной работы Львовского государственного университета внутренних дел, г. Ивано-Франковск

ГАЛИЦКАЯ ПРЕССА МЕЖВОЕННОГО ПЕРИОДА О СОДЕЙСТВИИ ГРЕКО-КАТОЛИЧЕСКОЙ ЦЕРКВИ УКРАИНСКОЙ КУЛЬТУРЕ (20-30-е гг.)

В статье рассматриваются меры греко-католической церкви в направлении развития украинской культуры Восточной Галиции в межвоенный период. На основе анализа тогдашней галицкой периодической печати автор выясняет позицию украинской и польской общественности о деятельности греко-католического духовенства в этой сфере.

Ключевые слова: украинская культура, греко-католическая церковь, периодическая печать, Восточная Галиция, межвоенный период.

Gnyr Ihor,

Lecturer of Physical and Military Training Department, Lviv State University of Internal Affairs

GALICIAN PRESS ON THE PROMOTION OF GREEK CATHOLIC CHURCH UKRAINIAN CULTURE DURING THE INTERMILITARY PERIOD (20-30 th XX)

In the article on the basis of wide range of historical sources the comprehensive study of Greek Catholic Church's measures towards the development of Ukrainian culture in Eastern Galicia 1919-1939's is made, the position of the public in the region about main directions of Church's activity in this area in the intermilitary period is studied. Achieving this goal was possible only through the study materials of the Galician press 20-30's XX.

With the help of modern methodology is revealed several key problems that the complete picture of the place and role of the Greek Catholic Church in the culture life of the region's population at that time reflect.

Greek Catholic Church has repeatedly advocated the sole support of artistic centers of Eastern Galicia in the intermilitary period. The Galician press noted the impact of Greek Catholic Church on all major areas of art: architecture, theater, music, painting and etc. Thanks to support of Greek Catholic bishops Ukrainian cultural achievements in the region around the world were known as it works on Ukrainian culture.

Estimates of Greek Catholic Church's activities in the cultural sphere ranged from public censure to full support and depend primarily on the political orientation rather than the national character of the press release. As Ukrainian and Polish editions underlined the primarily interest of Greek Catholic Church those areas of Ukrainian culture, which the highest priority in the case of formation of Ukrainian national identity in the region war considered.

Key word: Ukrainian culture, Greek Catholic Church, periodic press, East Galicia, intermilitary period.

REFERENCES

- Hordynskyi S. (1990), Pro Oleksu Novakivskoho i mystetske zhyttia Lvova v yoho chasy [About Oleksa Nowakowski and artistic life of the city in its time], *Terem: Problems of Ukrainian culture*, Institute of Ukrainian culture, Detroit, 10, pp. 10-11 (ukr).
- Nosarieva L. (2005), Khudozhnia palitra Lvova pochatku mynuloho stolittia [Artistic palette of the city early last century], *Mirror Weekly*, 31 (13 August), p. 3 (ukr).
- Lupiy T. (2002), *Integration of Western European Artistic Trends in the Fine Arts of Lviv in the First Third of the 20-th Century*, Abstract of thesis for the degree of candidate of Art-History in specialty 17.00.05 «The Fine Arts», The Lviv Academy of Arts, Lviv, 18 p.
- Lavrentii R. (2002), Ukrainyky molodyi teatr «Zahrava» [Ukrainian young theater «Zahrava»], *Bulletin of Lviv University*, 20, pp. 304-325.
- Bandrivsky M. (2000), *The monumental-protecting activities of the Church within the context of the National and Cultural movement in Halychyna*, Thesis for the degree of candidate of historical sciences after specialty 07.00.01 «History of Ukraine», Lviv, 185 p.
- Haydukevych O. (2007), *Conservancy activity of Greek-Catholic church in Halychyna in 20th-30th of the XX century*, Thesis for the degree of candidate of historical sciences after specialty 07.00.01 «History of Ukraine», Ivano-Frankivsk, 255 p.

7. Hnot S. (2003), *Charity activities of Greek-Catholic Church in 1921-1939 (based on the materials of the Halych Metropoly)*, Abstract of thesis for the degree of candidate of historical sciences after specialty 07.00.01 «History of Ukraine», Lviv, 19 p.
8. *Nazustrich* (1925), 15, Central State Historical Archive in Lviv, fond 358, opys 1, sprava 67, 230 p. (ukr).
9. *Ukrainskyi visnyk* (1921), 51 (28 March), p. 4 (ukr).
10. *Novyi chas. Dodatok.* (1930), 44, pp. 1-6 (ukr).
11. Litopys Natsionalnoho muzeiu za 1934 rik (1935), Lviv, pp. 3-7.
12. *Dilo* (1930), 7 September (ukr).
13. *Tekhnichni visti* (1930), 1 (ukr).
14. *Dilo* (1932), 28 January (ukr).
15. *Lvivski arkhieparchialni vidomosti* (1932), 15 December, p. 34 (ukr).
16. *Meta* (1936), 41 (236), 11 October, p. 3 (ukr).
17. Sapeliak O. (1996), Pro muzeinu spravu NTSh [About Museum Affairs Shevchenko Scientific Society] *Ethnology notebooks*, 4, pp. 225-229 (ukr).
18. *Lvivski arkhieparchialni vidomosti* (1926), 15 March, p. 11 (ukr).
19. *Zemlia i volia* (1932), 6 (207), 7 February (ukr).
20. *Dilo* (1936), 12 May (ukr).
21. *Litopys Boikivshchyny* (1934), Sambir, 3, p. 33 (ukr).
22. *Litopys Boikivshchyny* (1935), Sambir, 6, p. 30 (ukr).
23. *Litopys Boikivshchyny* (1936), Sambir, 7, p. 72-73 (ukr).
24. *Litopys Boikivshchyny* (1934), Sambir, 4, p. 35 (ukr).
25. *Ukrainskyi visnyk* (1921), 3, 27 January, p. 2 (ukr).
26. *Ukrainskyi visnyk* (1921), 66, 16 April, p. 3 (ukr).
27. *History of Ukrainian Culture* (2002), in Krypiakievych I. (eds.), Lybed, Kyiv, p. 158.
28. *Ukrainska kultura* (1935), Lviv, 1 (April), p. 41 (ukr).
29. *Sprawy Narodowosciowe* (1927), 1 (polisch).
30. *Dilo* (1936), 11 March (ukr).
31. *Svoboda* (1984), Neu York, p. 1 (ukr).
32. *Meta* (1936), 23 (268), 7 June, p. 3 (ukr).
33. *Meta* (1936), 19 (264), 10 May, p. 4 (ukr).
34. *Ukrainske zhyttia* (1921), 5, 1 May, p. 4 (ukr).
35. *Ukrainske zhyttia* (1921), 2, 10 April, p. 1 (ukr).
36. *Meta* (1936), 4 Ocber, p. 2 (ukr).
37. *Ukrainskyi visnyk* (1921), 34, 7 March, p. 3 (ukr).
38. *Ukrainske zhyttia* (1921), 7, 1 February, pp. 1-2 (ukr).
39. *Ukrainske zhyttia* (1921), 6, 8 May, pp. 2-3 (ukr).
40. *Ukrainske zhyttia* (1921), 5, 1 May, p. 4 (ukr).
41. *Ukrainske zhyttia* (1921), 3, 17 April, p. 2 (ukr).
42. *Ukrainskyi visnyk* (1921), 35, 8 March, p. 3 (ukr).
43. *Ukrainskyi visnyk* (1921), 103, 1 June, p. 1 (ukr).
44. *Ukrainskyi visnyk* (1921), 103, 1 June, p. 3 (ukr).
45. *Ukrainskyi visnyk* (1921), 35, 8 March, pp. 1-2 (ukr).
46. *Ukrainskyi visnyk* (1921), 28, 14 May, pp. 1-2 (ukr).
47. *Ukrainske zhyttia* (1921), 41, 16 May, p. 2 (ukr).
48. *Dobryi pastyr* (1935), 3-4, pp. 272-279 (ukr).
49. *Dilo* (1936), 17 January, Central State Historical Archive in Lviv, fond 358, opys 1, sprava 32, 176 p. (ukr).
50. *Meta* (1939), 25 June, Central State Historical Archive in Lviv, fond 358, opys1, sprava 32, 176 p. (ukr).
51. *Meta* (1936), 20 (265), 17 March, p. 4 (ukr).
52. *Meta* (1936), 17 June, p. 3 (ukr).
53. *Ukrainskyi visnyk* (1921), 71, 22 April, p. 3 (ukr).

© Гнип Ігор

Надійшла до редакції 14.05.2013

УДК 929 (М. Омелянович-Павленко) "1920/1952"

ГОЗУВАТЕНКО СЕРГІЙ,

заступник директора з наукової роботи ТОВ "Нафтолюк"

ГЕНЕРАЛ МИХАЙЛО ОМЕЛЯНОВИЧ-ПАВЛЕНКО - ОРГАНІЗАТОР ТА ТЕОРЕТИК УКРАЇНСЬКОГО ВІЛЬНОГО КОЗАЦТВА

У статті досліджується військово-організаційна діяльність генерала Михайла Омеляновича-Павленка під час становлення та організації Українського вільного козацтва (УВК). Видатний український військовий діяч, командарм доби національно-визвольних змагань був серед організаторів та командирів УВК у період української революції 1917-1918 рр. та в міжвоєнну добу в еміграції, у роки Другої світової війни та післявоєнний час на території Чехословаччини й Німеччини.

Ключові слова: Михайло Омелянович-Павленко, українські збройні сили, Українське вільне козацтво, військово-організаційна діяльність, військова еміграція.

Постановка проблеми. Українське вільне козацтво (УВК) у роки революції 1917-1918 рр. виявилось дієвим чинником формування національних збройних сил і консолідації населення та війська. Через низку причин як організаційного, так і суб'єктивного характеру потенціал УВК в умовах тривалих воєнних конфліктів повністю не був використаний. Україн-

ське політичне й військово керівництво революції 1917-1920 рр. продовжило діяльність в українському русі в міжвоєнний час в еміграції в пошуках шляхів відновлення незалежної української держави. У військових еміграційних середовищах здійснювалися спроби консолідації українського руху, виробленні його єдиної військової концепції. Серед